

О.І. САВЧЕНКО, О.М.ПРОСКУРНЯ, В.Ю.ВЕРЮТИНА

РОЗВИТОК СТАЛИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ ЯК ЗАПОРУКА ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Нові виклики для країни вимагають активізації підходів та розуміння як у питаннях організації міжнародної політики, так і розуміння особливостей формування соціальної політики в умовах, що склалися. Глобальні процеси демонструють постійне зростання важливості впливу сталих та соціальних інновацій. Інтенсифікація науково-технічного прогресу та тенденцій, властивих нинішньому етапу економічного розвитку, свідчить про те, що тип інновацій для підприємств буде визначальним, а економіка стане ще більш соціальною. Постановка завдання полягає у вивченні складових сталого розвитку: економічної, соціальної та екологічної, а також необхідності дотримання певного балансу цих складових. Стаття спрямована на дослідження сучасного стану сталих та соціальних інновацій, особливостей походження та використання відповідних потенціалів в інноваційному процесі. У статті важлива роль приділяється розгляду стійких та соціальних інновацій. Сучасні умови ведення бізнесу вимагають особливої уваги для створення інновацій на підприємствах, особливо якщо йдеться про забезпечення поширення соціальних інновацій. Завдання статті полягає у вивченні походження соціальних інновацій, які є у інноваційному процесі. Інноваційні підприємства успішно використовують інноваційний процес, незважаючи на негативні наслідки зовнішнього середовища, їм необхідно навчитися пристосовуватися до нових умов, нових правил організації своєї поточної та стратегічної діяльності. Розглянуто емпіричні дослідження в Україні, які показали, що необхідний розвиток громадянського суспільства для того, щоб воно стало більш сприйнятливим до соціальних інновацій, активно використовуючи при цьому наявні найкращі вітчизняні та зарубіжні практики.

Ключові слова: сталі інновації; соціальні інновації; інноваційний розвиток; інноваційне рішення; системи соціального захисту

О.И. САВЧЕНКО, Е.Н.ПРОСКУРНЯ, В.Ю.ВЕРЮТИНА

РАЗВИТИЕ УСТОЙЧИВЫХ И СОЦИАЛЬНЫХ ИННОВАЦИЙ КАК НЕОБХОДИМАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ВОССТАНОВЛЕНИЯ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ

Новые вызовы для страны требуют активизации подходов и понимания как в вопросах организации международной политики, так и понимания особенностей формирования социальной политики в сложившихся условиях. Глобальные процессы демонстрируют постоянный рост важности влияния устойчивых и социальных инноваций. Интенсификация научно-технического прогресса и тенденций, свойственных нынешнему этапу экономического развития, свидетельствует о том, что тип инноваций для предприятий будет определяющим, а экономика станет еще более социальной.

Постановка задачи заключается в изучении составляющих устойчивого развития: экономической, социальной и экологической, а также необходимости соблюдения определенного баланса его составляющих. Статья направлена на исследование современного состояния устойчивых и социальных инноваций, особенностей происхождения и использования соответствующих потенциалов в инновационном процессе. В статье особая роль отводится рассмотрению устойчивых и социальных инноваций. Современные условия ведения бизнеса требуют особого внимания для создания инноваций на предприятиях, особенно, если речь идет об обеспечении распространения социальных инноваций. Задача статьи состоит в изучении происхождения социальных инноваций, используемых в инновационном процессе. Инновационные предприятия успешно используют инновационный процесс, несмотря на негативные последствия внешней среды, им необходимо научиться приспосабливаться к новым условиям, новым правилам организации своей текущей и стратегической деятельности. Рассмотрены эмпирические исследования в Украине, которые показали, что необходимо развитие гражданского общества для того, чтобы оно стало более восприимчивым к социальным инновациям, активно используя при этом имеющиеся лучшие отечественные и зарубежные практики.

Ключевые слова: устойчивые инновации; социальные инновации; инновационное развитие; инновационное решение; системы социальной защиты

O.I.SAVCHENKO, O.M. PROSKURNIA, V.U. VERIUTINA

DEVELOPMENT OF SUSTAINABLE AND SOCIAL INNOVATION AS A NECESSARY COMPONENT OF COUNTRY RECOVERY ECONOMY

New challenges for the country require the intensification of approaches and understanding both in the organization of international politics and understanding of the specifics of the formation of social policy in the current conditions. Global processes show a constant increase in the importance of the impact of sustainable and social innovation. The intensification of scientific and technological progress and the trends inherent in the current stage of economic development indicate that the type of innovation for enterprises will be decisive, and the economy will become even more social. The problem statement is to study the components of sustainable development: economic, social and environmental, as well as the need to maintain a certain balance of its components. The article is aimed at studying the current state of sustainable innovation, the features of the origin and use of relevant potentials in the innovation process. In the article, a special role is given to the consideration of sustainable and social innovations. Modern business conditions require special attention to create innovation in enterprises, especially when it comes to ensuring the dissemination of social innovation. The purpose of the article is to study the origin of social innovations used in the innovation process. Innovative enterprises successfully use the innovation process, despite the negative consequences of the external environment, they need to learn how to adapt to new conditions, new rules for organizing their current and strategic activities. Empirical studies in Ukraine are considered, which showed that it is necessary to develop civil society in order for it to become more receptive to social innovations, while actively using the best domestic and foreign practices available.

Keywords: sustainable innovation; social innovation; innovative development; innovative solution; social protection systems

Вступ. Сучасні виклики, що постають щодня перед підприємствами, у більшості випадків ставлять задачу забезпечення стабільного фінансового та конкурентоспроможного положення. Як показує міжнародна практика, в довгостроковій перспективі без інноваційної активності є неможливим подальший економічний та культурний розвиток. Виходячи з цього, організація безперервного пошуку інноваційних підходів щодо ведення діяльності та впровадження інновацій має стати основою стратегії розвитку підприємства.

Інтелектуальний потенціал підприємства має першочергове значення в процесі ініціації інновацій, а матеріальні активи виконують другорядну функцію, сприяючи якісному та швидкому впровадженню інновацій[1]. Організація та впровадження стійкої інноваційної діяльності забезпечує довгострокові переваги для підприємств. Дослідження досвіду європейського бізнесу демонструють відповідну кореляцію між стійкістю інновацій та зростанням прибутковості, обсягів продажу та продуктивності праці.

У той же час умови, у яких опинилась Україна та більшість європейських країн, які надають їй всебічну підтримку все більше приділяють уваги необхідності розуміння соціальних інновацій.

Постановка завдання. Сьогодення вимагає від виробничих систем надзвичайно швидкої адаптивної реакції на негативні фактори впливу.

В таких умовах, поряд зі стратегією виживання, необхідно пам'ятати про ключові стратегічні задачі підприємства, а саме, забезпечення сталого економічного розвитку. Як показує світова практика, щоб забезпечити стабільне фінансове та ринкове становище, необхідно проводити постійний пошук інноваційних підходів щодо ведення діяльності та впровадження найбільш ефективних інновацій.

Виникає необхідність у забезпеченні організації інноваційної діяльності підприємства відповідно до її інноваційних та фінансових можливостей, а також аналізу майбутньої результативності впровадження інновацій та прогнозування їх впливу на соціальний розвиток.

Для подолання економічної кризи та адаптації до нестабільних зовнішніх умов, застосування методів планування та прогнозування інноваційної активності стає невід'ємною частиною організації системи сталого розвитку підприємства. Як демонструє історія розвитку міжнародного бізнесу, в довгостроковій перспективі відсутність інноваційної активності унеможливує подальший економічний та соціальний розвиток.

Метою статті є дослідження особливостей сталих та соціальних інновацій в складних умовах зовнішнього середовища. Таким чином, інноваційний процес та особливості впливу соціальних інновацій повинні бути досліджені щодо того, які інституції є найбільш впливовими при цьому.

Результати дослідження. Провівши необхідне цільове опитування, зазначаємо, що більш респондентів обрали наступні опції для визначення характеристик «сталих інновацій». Це, відповідно, «інновація як основна складова довгострокової стратегії розвитку підприємства» та необхідність «безперервного пошуку, розробки та впровадженні інновацій».

Сталі інновації - це комплекс інновацій, які складають інноваційну стратегію довгострокового розвитку підприємства, що мають відповідну економічну ефективність, інвестиційну привабливість та синергетичний ефект, а також забезпечують стійке фінансове та конкурентоспроможне положення підприємства[2].

Таким чином, пошук та впровадження стійких інновацій є основним засобом розвитку інноваційності підприємства, формування фінансового підґрунтя та впровадження соціальних інновацій.

Розвиток креативного потенціалу співробітників також має важливе значення. Враховуючи стрімкий розвиток глобалізації та цифровізації, можливо організувати процес розвитку персоналу за допомогою застосування інтерактивних інформаційних технологій, які відзначаються високою ефективністю подачі матеріалу та точністю контролю засвоєння знань та навичок [3]. Щодо використання креативного потенціалу персоналу, то він полягає в генерації ідей, з можливістю подальшого їх розвитку. Що стосується раціонального використання наявних ресурсів та оцінки фінансового та інноваційного потенціалу підприємства, можна скористатися методикою «Innovation Scorecard» та методом позиціонування в матриці стратегій розвитку інноваційного потенціалу.

В якості засобів розвитку адаптаційних навичок підприємства до навколишнього середовища, при наявності змін в зовнішніх чи внутрішніх факторах впливу, пропонується проводити PEST-аналіз, на основі якого модифікувати наявну стратегію розвитку відповідно до нових умов.

Більше того, можна стверджувати, що всі ознаки інноваційності є невід'ємними складовими, оскільки нехтування однієї з них може не привести до відповідного результату. Вони не є взаємозамінними і не матимуть необхідної ефективності. Виходячи з цього, можна додати ще одну характеристику – синергетичний ефект, який забезпечить максимально вигідний результат.

Ряд зарубіжних дослідників [4-6] пропонують вважати інноваційну діяльність підприємства стійкою, якщо вона включає в себе впровадження ряду заходів, спрямованих на довгостроковий розвиток підприємства. Причому вони мають бути результативними і не характеризуватись лише візуальними змінами, не маючи під собою відчутної ефективності. Також вони розглядають цей термін з точки зору стратегічного планування, де впровадження інновацій має стратегічне значення для підприємства, причому цей процес має бути постійним. Також важливо розуміти, що підприємство, яке хоча б раз успішно запровадило інновацію, має значно більший інноваційний потенціал та шанси, що це повториться знову, і, як результат, забезпечить собі стійкі інноваційні процеси.

Вітчизняні вчені вважають, що фінансова стійкість є основою для забезпечення інноваційності підприємства. Тобто, пропонується розглядати можливості для стійкого інноваційного розвитку з точки зору фінансового положення підприємства. Для цього використовують шість стратегічних векторів інноваційного розвитку залежно від динаміки середньострокової та довгострокової стійкості підприємства, які дають змогу визначити доцільність розробки та впровадження інновацій та їх

наслідки [7]. Також визначають інноваційну стратегію розвитку підприємства як одну зі складових довгострокової програми сталого розвитку підприємства. Вона дозволяє зміцнити стратегічне положення та забезпечити ринкову диференціацію. Стійкі інновації в цьому випадку розглядаються через впровадження унікальних продуктових інновацій, які забезпечують збільшення обсягів продажу та прибутку [8].

Розглянувши всі вищевказані твердження, пропонуємо відокремити основні ознаки сталих інновацій: безперервний пошук та впровадження нововведень; націленість на розвиток підприємства в довгостроковій перспективі; економічне обґрунтування; синергетичний ефект.

Синергізм інноваційної діяльності має сумарний ефект взаємодії двох чи більше інновацій, що характеризується результатом, що істотно перевищує ефект кожного окремого компонента у вигляді їх математичної суми. Джерелами інноваційної синергії є інтеграційні процеси. Їх синергія сприяє розвитку інноваційного потенціалу в таких напрямках як: науково-технічний, технологічний, виробничий, інвестиційний та кадровий потенціал, а також зростання продуктивності праці, покращенню структури та конкурентоспроможності виробництва [9].

Підсумовуючи все вищесказане, пропонуємо узагальнене визначення поняття, що досліджується. «Сталі інновації» – це комплекс інновацій, які складають інноваційну стратегію довгострокового розвитку підприємства, що мають відчутну самостійну ефективність та синергетичний ефект, а також забезпечують стійке фінансове та конкурентоспроможне положення підприємства.

Сталий розвиток представляє собою політичну та практичну модель, орієнтовану на досягнення оптимального балансу між трьома складовими сталого розвитку: економічною, соціальною та екологічною [9].

Одна зі складових цієї Стратегії полягає в забезпеченні сталого розвитку країни, проведенні структурних реформ, забезпеченні економічного зростання екологічно безпечними засобами та створенні сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності.

Інноваційне спрямування розвитку ґрунтується на:

- активному використанні знань і наукових досягнень;
- стимулюванні інноваційної діяльності;
- створенні сприятливого інвестиційного клімату;
- оновленні виробничих фондів;
- фінансуванні соціально-інноваційних проєктів;
- формуванні високотехнологічних видів діяльності та галузей економіки;
- підвищенні енергоефективності виробництва;
- стимулюванні збалансованого економічного зростання, що базується на залученні інвестицій у використання відновлюваних джерел енергії [9].

Також, на нашу думку, важливим є стратегічний альянс з місцевою владою для заохочення соціальних інновацій.

Методологія. Проаналізувавши роботи вчених за обраним напрямком дослідження, робимо висновок, що соціальні інновації – це новий або вдосконалений процес, спрямований на створення інноваційного рішення для

соціальних потреб або розробка рішень, які базуються на новій комбінації соціальної участі, практики, взаємовідносин і поведінки. Важливим завданням соціальних інновацій стає також підтримка соціального розповсюдження результатів інноваційного продукту та бізнес-процесів. Соціальні інновації можна інтерпретувати як процес, що доповнює інші види інновацій. У нашому випадку «сталі інновації».

Слід зазначити, що для подолання економічної кризи та адаптації до викликів та загроз, стійкі інновації разом із соціальними інноваціями мають стати невід'ємною частиною довгострокової стратегії розвитку підприємств, оскільки вони виконують не лише економічну, а й соціальну функцію, охоплюючи всі сфери життя суспільства, особливо в умовах його відбудови.

Соціальні інновації відзначаються суспільством скоріш як такі, що мають певний вплив на розвиток та прискорюють процеси адаптації, ніж цілеспрямоване втручання в процеси та проблеми. Для прискорення процесу вирішення соціальних викликів, доречним є застосування вже відомих практик, рішень та інструментів при створенні соціальних інновацій.

Розвиток культури співробітництва суттєво сприятиме появі соціальних інновацій. Це необхідно пам'ятати при створенні та підтримці існуючої партнерської європейської мережі.

Соціальні інновації безпосередньо пов'язані з охороною здоров'я, освітою, ринком праці, соціальним забезпеченням, майбутніми можливостями.

Так, для людей, які потребують тимчасового прихистку у Німеччині активно співпрацюють дві структури для всіх роботодавців: Біржа (Job Center) та Центр Зайнятості (Bundesagentur für Arbeit).

Вони обрали для себе слоган про те, що «Дім-це не місце – це відчуття». І роблять для цього все можливе. Важливим є положення, яка дозволяє перенести ту частину кваліфікації зі свого диплому, яка відповідає професійним стандартам Німеччини при його легалізації.

Висновки. Безперечно впровадження інновацій має бути економічно вигідним. Саме тому серед всіх інноваційних ідей та пропозицій, необхідно вміти виділяти «стійкі інновації» та доповнювати їх соціальними інноваціями. Таке застосування забезпечить переваги для підприємства на довгостроковий період. Для того, щоб встановити які саме інновації будуть сталими для відповідного підприємства, необхідно провести оцінку фінансового та інноваційного потенціалу. Запропоновані в статті методи в повній мірі відповідають поставленій задачі.

Не менш важливим в сучасних загрозливих умовах є аналіз зовнішнього середовища та вміння швидко адаптуватися до нових умов. Необхідно вміти аналізувати та прогнозувати світові явища та внутрішньоринкові виклики, щоб відповідно до них модифікувати свою стратегію розвитку.

Для подолання кризи та адаптації до нестабільних зовнішніх умов, стійкі інновації мають стати невід'ємною частиною довгострокової стратегії розвитку підприємств, оскільки вони виконують не лише економічну, а й соціальну функцію, охоплюючи всі сторони життя суспільства.

Завдяки розвитку креативного потенціалу персоналу можна значно підвищити інноваційний рівень підприємства та покращити ефективність використання наявних фінансових та інтелектуальних ресурсів. Використання креативного потенціалу персоналу базується на системно-комплексних методах пошуку ідей з їх подальшою реалізацією. Як економічно вигідний варіант підприємств малого бізнесу, можна розглядати залучення аутсорсингових компаній, однак залучення власних ресурсів має ряд переваг. В першу чергу, це кваліфікований персонал в рамках профільної діяльності підприємства, який має як теоретичні знання в галузі здійснення діяльності підприємства, по-друге, доступ до внутрішньої інформації підприємства, що дає змогу провести детальний аналіз показників активності підприємства, по-третє, залучення аутсорсингових компаній вимагає значних фінансових витрат та характеризується наявністю ризиків промислового шпигунства.

Безперечно впровадження інновацій має бути економічно вигідним та надавати нові соціальні переваги. Саме тому серед всіх інноваційних ідей та пропозицій, необхідно вміти виділяти «стійкі інновації» та збільшувати їх вплив на покращення життя суспільства. Також важливим є усвідомлення глобальних проблем серед молоді, розуміння ситуації яка відбувається та вивчення її причин, використання хороших і поганих практик, проведення досліджень, що пов'язані з навколишнім середовищем, наявність відповідної професійної бази для моніторингу результатів, які отримані, моніторинг концепції соціального сприйняття, відображення доступної дослідницької інфраструктури та послуг, визначення факторів, що стимулюють та/або обмежують застосування та поширення розуміння природних явищ та вивчення їх причин.

Список літератури.

1. Supply and demand in the labor market: personnel development, organizational-behavioral aspect, forecasting / O. Savchenko [et al.]; ed. O. Savchenko; National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute". – Kharkiv : FOP Rogko S.G., 2016. – 136p.
2. Лук'яницька А. Ю. Технологічні інновації та підприємництво в глобальній економіці / А. Ю. Лук'яницька, В. Ю. Веріутіна // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Сер. : Економічні науки. – Харків : НТУ "ХПІ", 2016. – № 48 (1220). – С. 106-111.
3. Barbosa, N. And Faria, A. P. 2011. 'Innovation across Europe: how important are institutional differences?' *Research Policy*, 40: 1157-1169.
4. Л. Шмідт Значення стійкості: побудова довгострокової інноваційної системи. ЕннАрбор (штат Мічиган, США), 2019. URL: <https://www.theinovogroup.com/persistent-innovation>.

5. Т. Клаузен, М. Поджола, К. Сатпрасерт, Б. Верспаген Інноваційні стратегії як джерело стійких інновацій. н.-д. робота. Осло (Норвегія). 2010. – 34 с. URL: <https://ideas.repec.org/p/tik/inowpp/20100617>
6. Tomlinson, P. R. 2010. 'Co-operative ties and innovation: some evidence from UK manufacturing' *Research Policy*, 39: 762-775.
7. Vanhaverbeke, W. West, J. and Chesbrough, H. 2014. Surfing the new wave of open innovation research. In Chesbrough, H. Vanhaverbeke, W. and West, J. (eds) *New Frontiers in Open Innovation*, Oxford: Oxford University Press
8. Лук'яницька А. Ю. «Стойкі інновації» як засіб подолання економічної кризи 2020 року / А. Ю. Лук'яницька, О. І. Савченко // Колективна монографія наукових робіт міжнародної наукової конференції. – Катівіце: Вища технічна школа Катівіце, 2020. Innovative entrepreneurship: textbook/ authors: O. Savchenko, A. Tavkhelidze, A. Sokolov, E. Hakobyan at all Edited by Olga Savchenko. – Kharkiv: LL —Planeta-Print Ltdl, 2016. – 200 p..

References (transliterated)

1. Supply and demand in the labor market: personnel development, organizational-behavioral aspect, forecasting [Supply and demand in the labor market: personnel development, organizational-behavioral aspect, forecasting] / O. Savchenko [et al.]; ed. O. Savchenko; National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute". – Kharkiv : FOP Rogko S.G., 2016. – 136p.
2. Lukianytzia A. Yu. Tekhnologichni innovatsii ta pidpriemnytstvo v hlobalnii ekonomitsi. [Technological innovation and entrepreneurship in the global economy] / A. Yu. Lukianytzia, V. Yu. Verutina // *Visnyk Nats. tekhn. un-tu "KhPI"* : zb. nauk. pr. Ser. : *Ekonomiczni nauky*. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2016. – no 48 (1220). – p.p. 106-111.
3. Barbosa, N. And Faria, A. P. 2011. 'Innovation across Europe: how important are institutional differences?' *Research Policy*, 40: 1157-1169.
4. Shmidt Znachennia stiikosti: pobudova dovhostrokovoi innovatsiinoi systemy [The value of sustainability: building a long-term innovation system] EnnArbor (shtat Michigan, SSHA), 2019. <https://www.theinovogroup.com/persistent-innovation>.
5. T. Klauzen, M. Podzhola, K. Sapprasert, B. Verspahlen Innovatsiini stratehii yak dzherelo stiikykh innovatsii n.-d. robota. [Innovation strategies as a source of sustainable innovation. n.-d. work] Oslo (Norvehiia). 2010. – 34 s. URL: <https://ideas.repec.org/p/tik/inowpp/20100617>
6. Tomlinson, P. R. 2010. 'Co-operative ties and innovation: some evidence from UK manufacturing' *Research Policy*, 39: 762-775.
7. Vanhaverbeke, W. West, J. and Chesbrough, H. 2014. Surfing the new wave of open innovation research. In Chesbrough, H. Vanhaverbeke, W. and West, J. (eds) *New Frontiers in Open Innovation*, Oxford: Oxford University Press
8. Luk'ianytsia A. Yu. «Stiiki innovatsii» yak zasib podolannia ekonomichnoi kryzy 2020 roku ["Sustainable innovation" as a means of overcoming the economic crisis of 2020] / A. Yu. Luk'ianytsia, O. I. Savchenko// Kolektyvna monohrafiia naukovykh robir mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. – Katovitse: Vyshcha tekhnichna shkola Katovitse, 2020.
9. Innovative entrepreneurship: textbook/ authors: O. Savchenko, A. Tavkhelidze, A. Sokolov, E. Hakobyan at all Edited by Olga Savchenko. – Kharkiv: LL —Planeta-Print Ltdl, 2016. – 200 p..

Надійшла (received) 17.02.2022

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Савченко Ольга Ігорівна (Савченко Ольга Игоревна, Savchenko Olga Igorevna) - професор каф. економіки бізнесу і міжнародні економічні відносин Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; (0679738165); ORCID: 0000-0002-4407-6387 e-mail savchenko.khpi@gmail.com

Проскурня Олена Миколаївна (Проскурня Елена Николаевна, Proskurnia Olena) – доцент каф. економіки бізнесу і міжнародні економічні відносин Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; (0505615691); ORCID:0000-0002-8367-0442; e-mail proskurlena@yandex.ua

Веріутіна Вікторія Юрійівна (Верютина Виктория Юриевна, Verutina Viktoria) - старший викладач каф. економіки бізнесу і міжнародні економічні відносин Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; (0505615691); ORCID:0000-0002-8989-9424; e-mail verutina.opup@gmail.com